

**Systematische literatuurstudie: De huidige stand van onderzoek naar de invloed van
assistentiehonden op het alledaags functioneren en het welzijn van jongeren met
psychosociale problemen**

Marion Bröring

S5727626

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen

Master Orthopedagogiek

PAMA5166: Masterthese Orthopedagogiek

Versie 1

Thesisbegeleider: Steffie van der Steen, dr.

Tweede beoordelaar: Laura Batstra, prof. dr.

15 januari 2024

Aantal woorden: 10.312

Samenvatting

Specifiek opgeleide psychosociale assistentiehonden kunnen jongeren met psychosociale problemen wellicht helpen. Deze assistentiehonden kunnen bijvoorbeeld het gevoel van veiligheid bij deze jongeren vergroten of bepaalde angsten wegnemen. Een overzicht van de huidige stand van onderzoek naar de invloed van assistentiehonden op jongeren met psychosociale problemen ontbreekt. Het doel van dit systematische literatuuronderzoek was dan ook om de beschikbare literatuur over deze invloed overzichtelijk te maken. Daarnaast is de methodologische kwaliteit van de geselecteerde literatuur beoordeeld. Na een systematisch zoekproces zijn uit 5 databanken 5.715 documenten geselecteerd voor een eerste beoordeling. Uiteindelijk bleken er 16 documenten aan de inclusiecriteria te voldoen. Er heeft een narratieve synthese plaatsgevonden door middel van een thematische analyse. Ondanks enkele uitdagingen, blijkt dat de psychosociale assistentiehond een positieve bijdrage levert aan het alledaags functioneren en het welzijn van jongeren met een grote variatie aan psychosociale problematiek. De grootste uitdaging is de beperkte kennis van psychosociale assistentiehonden bij het brede publiek. Dit zorgt in sommige situaties voor discriminatie richting jongeren met een psychosociale assistentiehond. De methodologische kwaliteit van de geselecteerde documenten bleek daarnaast gevarieerd. Hoewel de huidige stand van onderzoek veelbelovende resultaten laat zien voor de psychosociale assistentiehond, is meer onderzoek noodzakelijk om de effectiviteit van deze honden voor jongeren te bevestigen.

Trefwoorden: psychosociale assistentiehond, psychosociale problemen, jongeren, alledaags functioneren, welzijn

Abstract

Specifically trained psychosocial assistance dogs may be able to help youth with psychosocial problems. For instance, these assistance dogs can enhance the sense of security or alleviate specific fears experienced by these young individuals. An overview of the current state of research on the impact of assistance dogs on young people facing psychosocial issues is lacking. Therefore, the objective of this systematic literature review was to review the available literature on this influence. Additionally, the methodological quality of the selected literature was assessed. Following a systematic search process, 5.715 papers were selected from 5 databases for initial review. Ultimately, 16 documents met the inclusion criteria. A narrative synthesis took place through thematic analysis. Despite some challenges, the findings revealed that psychosocial assistance dogs make a positive contribution to the everyday functioning and well-being of young people facing a wide variety of psychosocial issues. The biggest challenge is the limited knowledge of psychosocial assistance dogs among the public. In certain situations, this leads to discrimination against young people with psychosocial assistance dogs. Finally, the methodological quality of the selected documents was found to be varied. Although the current state of research shows promising results for the psychosocial assistance dog, more research is needed to confirm the effectiveness of these dogs for young people.

Keywords: psychosocial assistance dog, psychosocial problems, young people, everyday functioning, well-being

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
Abstract.....	3
Inleiding en theoretische verkenning	5
Methode	10
Ontwerp.....	10
Zoekprocedure en literatuurselectie	10
Instrumenten	13
Procedure	13
Analyse	14
Resultaten.....	15
Onderzoekskenmerken.....	15
Onderzoeksuitkomsten.....	19
Kwaliteit onderzoeksmethodologie	27
Conclusie en discussie	29
Sterke punten en beperkingen.....	32
Aanbevelingen	33
Literatuurlijst.....	35
Bijlage A	42
Bijlage B	45

Inleiding en theoretische verkenning

Psychosociale problemen bij jongeren kunnen op verschillende gebieden van functioneren tot uiting komen. Het kenmerkende aan het psychosociale aspect is dat het gaat om de relaties tussen mensen en de omgeving waarin geleefd wordt (Dunn, 2016). Rapee et al. (2012) benadrukken dat het gaat om problemen die de belangrijke onderdelen van het leven van een kind of adolescent verstoren en bemoeilijken. De mate van activiteit en participatie zijn belangrijke factoren als er gekeken wordt naar hoe een beperking of bepaalde problematiek invloed heeft op iemands functioneren (Vargus-Adams & Majnemer, 2014). Activiteit wordt door Vargus-Adams en Majnemer gedefinieerd als het uitvoeren van een actie of taak, zoals beweging of huishoudelijke taken uitvoeren. Participatie wordt door hen omschreven als de betrokkenheid van een persoon bij een bepaalde levenssituatie. Uit onderzoek van Ezpeleta et al. (2001) blijkt dat de drie domeinen waar psychosociale problemen het vaakst tot uiting komen, de ouders, de leeftijdsgenoten en het onderwijs zijn. Jongens blijken meer kans te hebben op school gerelateerde problemen, terwijl meiden de grootste kans hebben op problematiek binnen het gezin. Laatstgenoemde wordt mogelijk verklaard doordat er sterke verbanden zijn gevonden tussen angst- en depressieproblematiek en verstoringen binnen het gezin. Symptomen van depressie en angst komen in de adolescentie bij meiden vaker voor dan bij jongens (Ezpeleta et al., 2001). Andere praktische voorbeelden van psychosociale problemen zijn disfunctionele familierelaties, instabiele relaties met leeftijdgenoten of slechte schoolprestaties (Fabiano & Pelham, 2016).

Verschillende onderzoeksresultaten suggereren de groei van psychosociale problemen bij jongeren. Volgens Ezpeleta et al. (2001) is er een stijging in psychosociale problemen vanaf de leeftijd 12 tot 15 jaar. Daarnaast geven Rahman et al. (2023), in een onderzoek met 200.000 participanten, aan dat de psychosociale problematiek toeneemt vanaf een leeftijd van 13 jaar en ouder. Deze gegevens impliceren het belang van onderzoek naar interventies of andere hulpmiddelen voor specifiek jongeren met deze problemen.

Ander onderzoek laat eveneens het belang zien van vroegtijdige hulp(middelen) bij psychosociale problemen. Mentale stoornissen zoals een depressieve stoornis of een angststoornis kunnen namelijk een onderliggende factor zijn van psychosociale problemen (Rapee et al., 2012). Bovendien zouden de specifieke, psychosociale problemen in de adolescentie vroege uitingen kunnen zijn van specifieke geestelijke gezondheidsproblemen op latere leeftijd, zoals psychotische en depressieve stoornissen (McGorry & Van Os, 2013; Wigman et al., 2013). Mentale stoornissen kunnen ontstaan uit een opeenstapeling van lichte,

relatief milde psychosociale symptomen zoals slaapepbrek, zorgen, onvermogen om initiatief te nemen of een prikkelbare stemming (Van Os, 2013). Kortom, psychosociale problematiek hoeft in een vroeg stadium (nog) niet samen te gaan met een mentale stoornis, maar de voorspellende waarde van deze problematiek in de adolescentie op mentale stoornissen (Wigman et al, 2013), vraagt om vroegtijdige hulp(middelen).

Jongeren met psychosociale problemen kunnen wellicht geholpen worden door assistentiehonden. Dit is een ander soort hulphond dan de blindengeleidehond, de signaalhond en de ADL-hulphond (ADL staat voor algemene dagelijkse levensverrichtingen) (Vink, 2023). Blindengeleidehonden worden ingezet om mensen met een visuele beperking te helpen. Daarnaast worden signaalhonden in Nederland ingezet om mensen met een auditieve beperking of epilepsie te ondersteunen (Vink, 2023). Verder zijn er ADL-hulphonden voor mensen die, vanwege een fysieke beperking, hulp nodig hebben bij dagelijkse taken. Zoals Shubert (2012) aangeeft, kunnen deze honden bijvoorbeeld lichten aan en uit doen, (gevallen) voorwerpen aangeven en deuren openen en sluiten. In tegenstelling tot deze drie soorten hulphonden, worden de psychosociale assistentiehonden opgeleid om taken uit te voeren om specifiek de psychische en bijkomende psychosociale problematiek bij de eigenaren te verlichten (Vink, 2023).

Tedeschi et al. (2010) noemen verschillende voorbeelden van taken die een psychosociale assistentiehond kan uitvoeren. De honden kunnen bijvoorbeeld helpen met het bieden van een gevoel van veiligheid. Een hond kan voor iemand met een posttraumatische stressstoornis controleren of een bepaalde ruimte veilig genoeg is voor de eigenaar om de ruimte te betreden. Daarnaast kan een psychosociale assistentiehond, door fysiek contact, zorgen dat iemand met een heftige angstreactie minder angstig wordt. Als er specifieke persoonskenmerken zijn, zoals een bepaald postuur, die een negatieve reactie veroorzaken bij de eigenaar (bijvoorbeeld door een posttraumatische stressstoornis), kan de hond eveneens de eigenaar waarschuwen voor de nadering van een persoon met deze kenmerken (Tedeschi et al., 2010). Bovendien kan een psychosociale assistentiehond iemand met een paniekstoornis of agorafobie ondersteunen om uit sociaal isolement te komen, omdat de hond bijkomende angsten en spanningen wegneemt. Een hond kan tot slot helpen om iemand met een dissociatieve stoornis terug naar een gewenste gedragstoestand te krijgen. Dit gebeurt onder andere door fysiek contact met de eigenaar te zoeken (Lloyd et al., 2019). Een duidelijk overzicht van de beschikbare literatuur over de werkzaamheid van de assistentiehonden op het leven van jongeren met psychosociale problemen ontbreekt nog. Naast het belang van dit

overzicht om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van deze hulpvorm, zou het richting kunnen geven aan toekomstige onderzoeksinspanningen.

Ondanks het ontbreken van dit overzicht, zijn de (psychosociale) assistentiehonden en de interacties tussen mens en dier de laatste jaren wel een onderwerp van onderzoek geweest. Kruger en Serpell (2006) stellen dat de voordelen van interactie tussen mens en dier samenhangen met drie aspecten. Deze aspecten zijn het vergemakkelijken van sociale interacties tussen mensen, het verminderen van angst en spanningen en de directe tegemoetkoming aan de fundamentele behoefte van mensen om een gehechtheidsrelatie aan te gaan. De waarde van de relatie tussen mens en dier komt bovendien naar voren in een onderzoek van Beck en Madresh (2008). Uit dit onderzoek blijkt dat relaties met gezelschapsdieren in alle opzichten als veiliger worden ervaren dan de relatie die de respondenten ($n = 192$) hebben met een menselijke partner. Tot slot is de gehechtheid tussen een dier en een mens vooral aanwezig als het dier troost en hulp biedt in tijden van angst en onrust (Shubert, 2012).

In het geval van de mogelijke hulp van een hond, hebben Gravrok et al. (2019c) onderzoek gedaan naar het verschil in ervaren steun van een 'normale' gezelschapshond en een opgeleide hulphond. Hoewel de eigenaren met een beperking van zowel gezelschapshonden als hulphonden hun hond als steun zagen, werden er statistisch significante verschillen gevonden. Op 9 van de 10 indicatoren van *thriving* (Feeney & Collins, 2015) bleken hulphonden meer steun te bieden ($p < .017$) dan gezelschapshonden (Gravrok et al., 2019c). Het psychologische aspect van het begrip 'thriving' houdt in dat iemand in staat is om te groeien en gedijen op onder andere emotioneel, cognitief en gedragsmatig vlak, zelfs als er tegenslagen zijn (O'Leary, 1998). Een aantal voorbeelden van de indicatoren van thriving waar meer steun werd ervaren van hulphonden dan van gezelschapshonden is de ontwikkeling van vaardigheden en talenten, een positieve kijk op zichzelf en op anderen, psychologische gezondheid, groei in relaties en bewegen naar het volledige eigen potentieel (Gravrok et al., 2019c). Gravrok en collega's geven een aantal verklaringen voor dit verschil. Om te beginnen had de relatie tussen eigenaar en hond een sterke invloed op de totale ervaren steun. Eigenaren van hulphonden bleken een significant sterkere relatie te hebben met hun hond dan eigenaren van gezelschapshonden. Daarnaast bleek uit de open vragen van het onderzoek dat training een belangrijke factor in het verschil was. Respondenten gaven aan dat hulphonden, door de gevolgde opleiding, meer specifieke voordelen bieden. Hoewel er wordt geconcludeerd dat de resultaten, door een aantal beperkingen, met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden, kunnen ze een inzicht

bieden in het verschil tussen gezelschapshonden en opgeleide hulphonden. Uit dit onderzoek komt tot slot een aanbeveling voor de praktijk naar voren. De instanties die bepalen of een persoon voor een hulphond in aanmerking komt, zouden meer moeten kijken naar de behoeften van een specifiek individu. De een zal aanzienlijk beter gedijen met een opgeleide hulphond, terwijl dit bij een ander misschien minder het geval is (Gravrok et al., 2019c).

In enkele andere onderzoeken is de effectiviteit van assistentiehonden reeds naar voren gekomen. Aan een Australisch onderzoek van Lloyd et al. (2019) deden 199 eigenaren van psychiatrische assistentiehonden mee. Van deze groep gaf 94% aan dat de hond angsten en spanningen wegneemt. De participanten gaven aan weer naar buiten te durven en sociale situaties aan te gaan (Lloyd et al., 2019). In ander onderzoek van Bergen-Cico et al. (2018) keken ze naar de invloed van assistentiehonden op oorlogsveteranen met symptomen van een posttraumatische stressstoornis (PTSS). De veteranen werden actief betrokken bij de trainingen van de honden. Dit werd mede als oorzaak gezien van de positieve resultaten in dit onderzoek. Uit de resultaten kwam naar voren dat het sociale isolement, het zelfoordeel en de symptomen van PTSS bij de participanten waren verminderd (Bergen-Cico et al., 2018).

In tegenstelling tot bovengenoemde resultaten, concludeerden Rodriguez et al. (2020c) in een systematisch literatuuronderzoek dat het hebben van een hulphond in de meeste gevallen *geen* effect had op de psychosociale gezondheid en het welzijn van de eigenaren. Van belang is dat in deze literatuurstudie geleidehonden, signaalhonden en medische hulphonden waren geïnccludeerd en psychiatrische hulphonden en emotionele steunhonden geëxcludeerd. Dit houdt in dat de honden uit de onderzoeken van de literatuurstudie niet specifiek waren opgeleid voor psychosociale hulp. Daarbij komt dat de conclusies van deze literatuurstudie met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden, vanwege methodologische zwakheden in de geselecteerde onderzoeken.

De meest opmerkelijke zwakheden in de geselecteerde onderzoeken uit de literatuurstudie van Rodriguez et al. (2020c) zijn terug te vinden in adequate rapportage van de gehele methodologie. De belangrijkste voorbeelden van de inadequate rapportages zijn dat 41% van de 27 geselecteerde onderzoeken niet heeft aangegeven of er ethische goedkeuring voor proefpersonen en/of proefdieren is gevraagd of verkregen, slechts 63% van de onderzoeken beschreef inclusie- en exclusiecriteria, niet alle onderzoeken rapporteerden de volledige demografische kenmerken van de proefpersonen en de mogelijke handicaps die aanwezig waren en er werd veel informatie weggelaten over de herkomst van de hond en de eventuele opleiding die de hond heeft gehad. Dit zorgt er niet alleen voor dat de resultaten van deze onderzoeken beperkt te interpreteren zijn, maar dat de mogelijkheid tot het

reproducieren van de onderzoeken eveneens belemmerd wordt. Rodriguez et al. (2020c) hebben enkel onderzoeken met een kwantitatieve methodologie geselecteerd. Er wordt benadrukt dat de geselecteerde onderzoeken statistische beperkingen hebben door de heterogeniteit van zowel de honden als eigenaren die mee hebben gedaan aan de onderzoeken. Bovendien zorgt het gebrek aan duidelijke rapportage over de effectgrootte in kwantitatieve onderzoeken ervoor dat meta-analyses over dit onderwerp moeilijk uit te voeren zijn. Het is van belang hier rekening mee te houden om de huidige stand van zaken op dit kennisgebied in kaart te brengen en vooruit te helpen (Rodriguez et al., 2020c). Vanwege de heterogeniteit van de doelgroep en methodologische problemen bij een meta-analyse, kan het tot meer bruikbare conclusies leiden als de beschikbare literatuur op een kwalitatieve manier geïnterpreteerd wordt.

De kosten voor een psychosociale assistentiehond worden op dit moment niet vergoed in Nederland. Er is, voor de zorgverzekeraars, onvoldoende wetenschappelijk bewijs voor de effectiviteit van assistentiehonden bij mensen met psychosociale problemen (Vink, 2023). Door de hoge kosten en het gebrek aan financieringsmogelijkheden ervaren met name jongeren met psychosociale problemen dat er weinig mogelijkheden zijn om een assistentiehond aan te schaffen. Het opleiden van een assistentiehond kost tussen de 10 en 25 duizend euro. Vooral voor sociaal geïsoleerde en kwetsbare jongeren is het moeilijk om dit te kunnen betalen (S. van der Steen, persoonlijke communicatie, 15 september 2023). Het is daarom van belang dat er een duidelijk overzicht komt van de invloed van een assistentiehond specifiek gericht op deze doelgroep. Dit onderzoek richt zich op het overzichtelijk maken van de bestaande literatuur over de invloed van assistentiehonden op jongeren met psychosociale problemen. Hierbij wordt specifiek gelet op de invloed van de hond op het alledaagse functioneren en het welzijn van deze jongeren. Bovendien zal de methodologische kwaliteit van de geselecteerde literatuur overzichtelijk gemaakt worden. Het resultaat van dit onderzoek zal een bijdrage zijn om uiteindelijk een weloverwogen uitspraak te kunnen doen over de effectiviteit van assistentiehonden voor jongeren met psychosociale problemen. Daarnaast kan het richting geven aan toekomstige onderzoeksinspanningen.

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op twee hoofdvragen en drie deelvragen.

1. Wat is er in de literatuur bekend over de invloed van assistentiehonden op het alledaags functioneren en het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?
  - a. Voor welke jongeren is, volgens de literatuur, de inzet van een psychosociale assistentiehond passend?

- b. In welke situaties kan een assistentiehond, volgens eerder onderzoek, een bijdrage leveren aan het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen?
    - c. Op welke manier draagt een assistentiehond, volgens eerder onderzoek, bij aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?
2. Wat is de methodologische kwaliteit van de geselecteerde literatuur over de invloed van assistentiehonden op het alledaags functioneren en het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?

Methode

Ontwerp

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, is de bestaande literatuur op systematische wijze onderzocht. Tijdens het onderzoek is de PRISMA-checklist en het PRISMA-diagram gebruikt (Page et al., 2021). Het doel van het onderzoek was de huidige stand van onderzoek en de methodologische kwaliteit van deze onderzoeken overzichtelijk maken. Alle beschikbare literatuur over dit onderwerp was om deze reden in dit onderzoek de onderzoekspopulatie. De systematiek die in deze methode centraal stond, zorgt ervoor dat het onderzoek te repliceren is wanneer dezelfde onderzoeksvragen in de toekomst interessant zijn. Er is op een kwalitatieve manier gegevens verzameld door middel van een Data Extractie Formulier (DEF). Vervolgens is er met deze gegevens een narratieve synthese uitgevoerd om de huidige stand van onderzoek naar de invloed van assistentiehonden op jongeren met psychosociale problemen overzichtelijk te hebben. Een onderdeel van het DEF was de 'Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) Version 2018', deze is gebruikt om de methodologische kwaliteit van de documenten te beoordelen (Hong et al., 2018).

Zoekprocedure en literatuurselectie

Zoals eerder vermeld was alle beschikbare literatuur over dit onderwerp in dit onderzoek de onderzoekspopulatie. Om tot een bruikbare selectie literatuur te komen, zijn allereerst zoektermen opgesteld, deze zijn weergegeven in tabel 1. De zoektermen zijn gekozen op basis van de beschikbare wetenschappelijke kennis en de onderzoeksvragen.

Tabel 1*Overzicht Databanken en Zoektermen*

Databanken	Zoektermen
ERIC	'Assistance dog*' OR 'Psychiatric Assistance
PsycINFO	Dog*' OR 'Service dog*' OR 'Dog Therap*'
SocINDEX	OR 'Psychiatric Service Dog*' OR 'Human-
Web of Science	animal* bond' OR 'Animal* Assisted
Scopus	Intervention*' OR 'Human-animal*
	interaction*' AND 'Youth' OR 'Adolescen*' OR
	'Young Adult*' OR 'Young people' OR 'Teen'
	'Human-animal* bond' OR 'Animal* Assisted
	Intervention*' OR 'Human-animal*
	interaction*' AND 'Youth' OR 'Adolescen*' OR
	'Young Adult*' OR 'Young people' OR 'Teen'
	AND 'Dog*'
	'Youth' OR 'Adolescen*' OR 'Young Adult*'
	OR 'Young people' OR 'Teen' AND 'Dog*'
	AND 'Psychosocial' OR 'Psychological' OR
	'Social' OR 'Mental'

De literatuurselectie is uitgevoerd in het onderzoekssamenwerkingsplatform Rayyan (Ouzzani et al., 2016). Uit de combinaties van bovengenoemde zoektermen en databanken is een eerste selectie gekomen van 5.715 documenten. Vervolgens is er gedeeltelijk door Rayyan en gedeeltelijk door de onderzoeker een totaal van 1.819 duplicaten uitgehaald.

De titels en abstracts van de overgebleven 3.896 documenten werden gelezen. Door de grote hoeveelheid documenten is ervoor gekozen om de eerste selectie door één onderzoeker te laten beoordelen. De tweede beoordelaar is, voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, later in het proces betrokken. Aan de hand van duidelijke inclusie- en exclusiecriteria kon er een fors kleinere tweede selectie gemaakt worden. Om te beginnen is er enkel Engelse en Nederlandse literatuur geïncludeerd, die bovendien peer-reviewed zijn, overige talen werden niet in de selectie meegenomen. Daarnaast bleken veel

onderzoeken niet over honden te gaan. Door de combinatie van zoektermen zijn onderzoeken van auteurs met ‘...dog...’ in de naam of woorden in de abstracts als ‘dogma’, ‘dogmatic’ of ‘dogmatism’ meegenomen in de eerste selectie. Deze onderzoeken zijn geëxcludeerd. Het was bovendien van belang dat de onderzoeken jongeren en honden betroffen. Wanneer een onderzoek over volwassenen of andere dieren ging, werd deze geëxcludeerd. Bovendien werden onderzoeken enkel geïncludeerd als de hond bij de jongere in huis woonde en een hulptaak had. Er zijn organisaties waarbij een hulphond voor therapeutische hulpvragen niet in huis van een cliënt wordt geplaatst (Hulphond Nederland, z.d.). Met de zoekterm ‘Animal* Assisted Intervention*’ kwam een grote hoeveelheid van dit soort onderzoeken bij de selectie terecht. Onderzoeken die dit betroffen, werden geëxcludeerd. Tot slot was het van belang dat de literatuur ging over de invloed die de hond heeft op het psychosociale gedeelte van het leven van een jongere. In het geval van bijvoorbeeld een blindengeleidehond, kon de letterlijke hulp van een hond bij de visuele beperking van de jongere in een onderzoek aan de orde komen, maar eveneens de invloed die de hond had op de psychosociale problemen die deze jongere hierbij ervaart. Wanneer het psychosociale gedeelte geen onderwerp in het onderzoek was, werd het onderzoek geëxcludeerd.

Van de 3.896 documenten bleven er na toepassing van deze criteria 106 documenten over. De abstracts van deze 106 documenten werden nogmaals zorgvuldig doorgenomen door de eerste onderzoeker. Aan de hand van de inclusie- en exclusiecriteria is beoordeeld welke documenten geselecteerd werden voor de uiteindelijke beoordeling. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te kunnen meten, is dit ook gedaan door een tweede, onafhankelijke beoordelaar. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is gemeten (81%, $K = .51$) en kan worden beschouwd als gematigd (Landis & Koch, 1977). Na overleg tussen beoordelaren is er volledige overeenstemming gekomen. Er zijn na deze selectieronde 24 documenten geïncludeerd.

Van de 24 documenten, zijn er 20 volledig gelezen. Er zijn voorafgaand aan het lezen nog vier documenten geëxcludeerd. Hiervan zijn er drie geëxcludeerd omdat er geen toegang tot de volledige teksten kon worden verkregen. De vierde is geëxcludeerd vanwege het feit dat deze niet peer-reviewed was. Tijdens het lezen werd gekeken of de geselecteerde literatuur daadwerkelijk aan bovenstaande criteria voldeed. Tijdens dit proces is wederom een tweede, onafhankelijke beoordelaar meegenomen. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is hier wederom gemeten (85%, $K = .66$) en kan worden beschouwd als substantieel (Landis & Koch, 1977). Na overleg met de tweede beoordelaar is besloten dat er nog zes documenten niet voldeden aan de juiste inclusiecriteria, deze werden geëxcludeerd.

Tussen de 14 overgebleven documenten zat een systematisch literatuuronderzoek. Omdat voor de dataverzameling van dit onderzoek is getracht enkel originele onderzoeken te includeren (geen systematische literatuuronderzoeken of meta-analyses), is het literatuuronderzoek alleen gebruikt om te zoeken naar additionele empirische bronnen die beoordeeld werden door middel van de reeds gebruikte inclusie- en exclusiecriteria. Drie van deze onderzoeken werden als bruikbaar beoordeeld. De definitieve onderzoekspopulatie bevatte 16 documenten die na deze selectieprocedure overbleven.

Instrumenten

Het verzamelen van gegevens uit de geselecteerde literatuur is op structurele wijze gebeurd met behulp van het Data Extractie Formulier (DEF) (Meijering et al., 2021). Dit formulier bestaat uit drie onderdelen (Bijlage A). Ten eerste gaat het om de algemene gegevens van een document. Dit bevat de titel, de auteur(s), het jaar van publicatie, het land waar het onderzoek heeft plaatsgevonden, over wat soort hulphond het onderzoek informatie geeft en over welke deelvraag of deelvragen het onderzoek informatie geeft. In het tweede deel van het formulier is de ‘Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) Version 2018’ gebruikt om de methodologische kwaliteit van de documenten te beoordelen (Hong et al., 2018). Met deze tool kan de kwaliteit van empirische onderzoeken duidelijk gemaakt worden. De tool is ontworpen voor onder andere systematisch literatuuronderzoek, omdat hier onderzoeken worden geïncludeerd die zowel kwalitatief, kwantitatief als gemengd van aard zijn (Hong et al., 2018). Tot slot bevat het formulier drie vragen. Elk van deze drie vragen is gekoppeld aan een deelvraag van dit onderzoek. Er is per vraag gekeken of het desbetreffende onderzoek informatie geeft over dit onderwerp.

Procedure

Elk van de 16 onderzoeken heeft een eigen, ingevulde DEF. Deze data zijn verzameld in de laatste twee weken van november 2023. Elk ingevuld DEF is gebundeld in een Excel bestand (Bijlage B). In de rijen zijn de onderzoeken onder elkaar beschreven, in de kolommen de verschillende onderdelen uit het DEF. De algemene gegevens en de ‘Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) Version 2018’ zijn per onderzoek ingevuld. Om overzichtelijk te hebben welk deel van een geïncludeerd onderzoek iets zegt over welke deelvraag, is het programma Atlas.ti gebruikt. Per document is in dit programma de bruikbare informatie gecodeerd aan de hand van verschillende kleuren. Elke vraag had een eigen kleur

en op deze manier een code. Alle bruikbare informatie over een vraag die in een bepaald artikel is beschreven, is gemarkeerd met de kleur die bij de vraag hoort. In alle geselecteerde onderzoeken waren (onder andere) jongeren de doelpopulatie. Sommige onderzoeken bevatten een breder leeftijdsbereik als steekproef. Waar mogelijk zijn de resultaten voor enkel de jongeren geselecteerd. In de andere gevallen is de gehele resultatensectie meegenomen. Binnen een deelverzameling van de geselecteerde documenten heeft een tweede, onafhankelijke beoordelaar eveneens gecodeerd aan de hand van dezelfde kleuren. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de kleurcodes is binnen deze deelverzameling van de literatuur berekend (50%). Naast deze kleurcodes zijn de geciteerde stukken tekst toegevoegd aan het Excel bestand uit bijlage B. Alle informatie over een bepaalde deelvraag stond op deze manier onder elkaar in één document.

Analyse

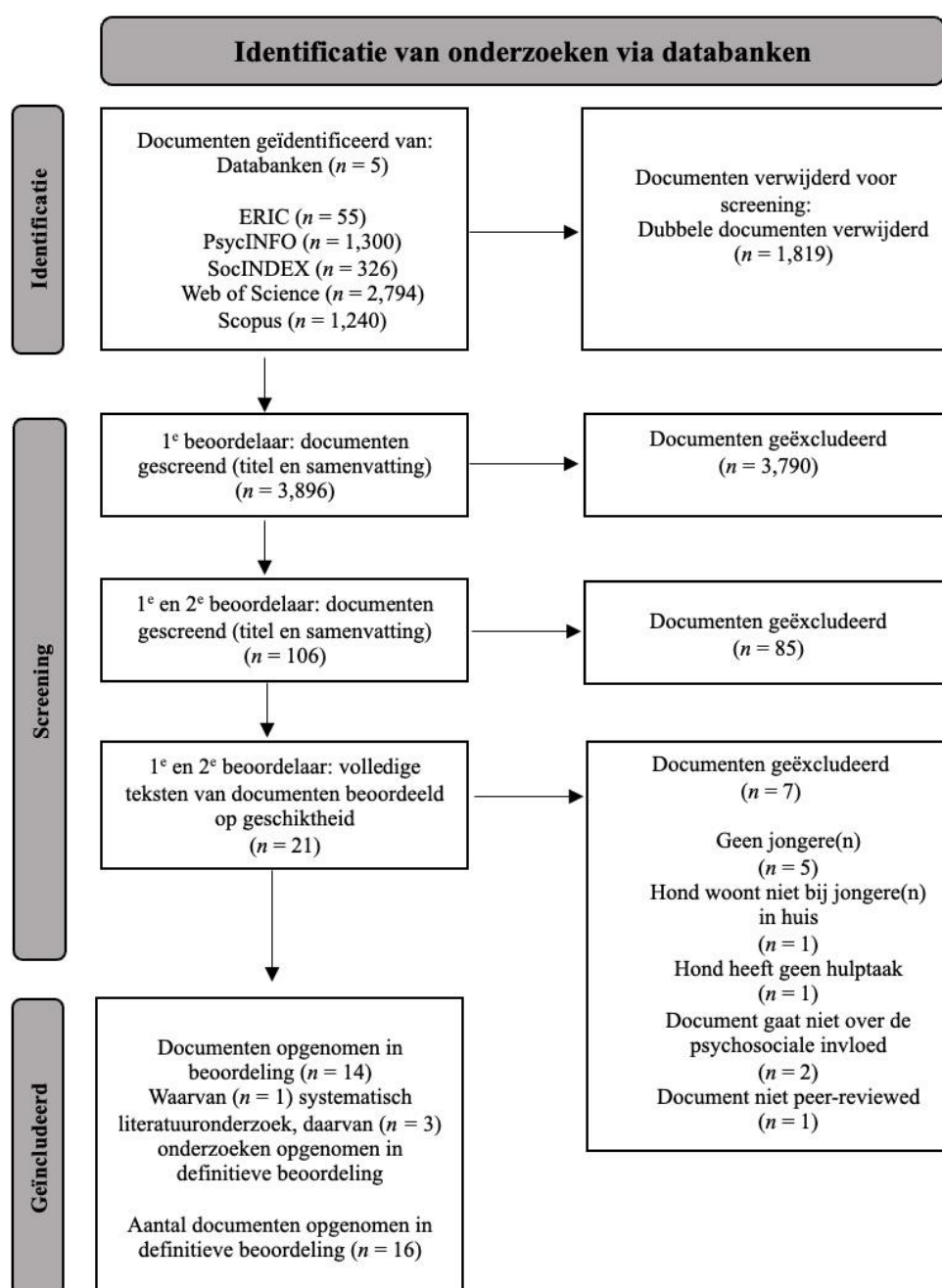
Er is op een deductieve en inductieve manier gecodeerd. De codeercategorieën waren voorafgaand aan de dataverzameling en -analyse opgesteld. Deze categorieën bevatten de verschillende deelvragen. In de analyse werd gekeken naar de gecodeerde stukken tekst per vraag. Om tot bruikbare conclusies over dit onderwerp te komen, is ervoor gekozen om de verzamelde data op een kwalitatieve manier te interpreteren. Dit houdt in dat er stukken tekst zijn verzameld en dat er een narratieve synthese heeft plaatsgevonden door middel van een thematische analyse. Er is in de stukken tekst in het Excel bestand gezocht naar overkoepelende thema's. Deze thema's hebben elk een eigen label gekregen. In het programma Atlas.ti zijn de gemarkeerde stukken tekst aan de hand van de thema's gelabeld. De resultaten zijn per thema beschreven in het volgende hoofdstuk. De literatuur was op te splitsen in twee categorieën, namelijk 'overige hulphonden' en 'psychosociale assistentiehonden'. Bevindingen van onderzoeken met een ander soort hulphond kunnen eveneens van belang zijn bij de aanschaf van een psychosociale assistentiehond. Om deze reden is deze categorie meegenomen. De thema's die in de analyse naar voren zijn gekomen zijn voor deelvraag a verantwoord huisdierbezit, trainingsproces, uitdagingen en soort problematiek, voor deelvraag b activiteit en participatie en voor deelvraag c uitdagingen en positieve bijdrage. In de resultatensectie zijn deze thema's per deelvraag en categorie verder beschreven.

Resultaten

De resultaten van het zoek- en selectieproces, met onder andere de hoeveelheid documenten per databank, een schematisch overzicht van de verschillende stappen die zijn doorlopen en de redenen van exclusie van de laatste selectie documenten, zijn weergegeven in het PRISMA-diagram (figuur 1).

Figuur 1

PRISMA Diagram

Onderzoekskenmerken

Een overzicht van de algemene gegevens van de geselecteerde documenten is in tabel 2 weergegeven. Er zijn 11 onderzoeken (69%) die informatie gegeven hebben over de vraag voor wie een psychosociale assistentiehond passend is, 15 onderzoeken (94%) hebben informatie gegeven over de invloed van een assistentiehond op het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen en 16 onderzoeken (100%) hebben informatie gegeven over de invloed van een assistentiehond op het welzijn van jongeren met psychosociale problemen.

Tabel 2

Algemene Gegevens Geselecteerde Documenten

Referentienummer, titel	Jaar van publicatie	Auteur(s)	Land uitgevoerd onderzoek	Soort hulphond	Welke deelvraag/deelvragen (a/b/c/)
1. Some Thoughts about Acquiring and Learning to Use a Dog Guide.	1990	Lambert, R. M.	Canada	Blindengeleidehond	a, b, c
2. The experience of acquiring an assistance dog: examination of the transition process for first-time handlers	2019	Gravrok, J., Bendrups, D., Howell, T., & Bennett, P.	Australië	Signaalhond epilepsie, blindengeleidehonden en medische hulphond	a, b, c
3. Who let the dog in?	2021	Smith, C. L., Marmolejo Pizarro, J. L., & Blaise, B. J.	Engeland	Signaalhond (met taken van een psychosociale assistentiehond ¹)	a, c
4. Thriving through relationships: assistance dogs' and companion dogs' perceived ability to contribute to thriving	2019	Gravrok, J., Howell, T., Bendrups, D., &	Australië	Psychiatrische assistentiehonden , signaalhonden voor mensen met een auditieve beperking of epilepsie, blindengeleidehonden, medische	a, b, c

in individuals with and without a disability		Bennett, P.		hulphonden en psychosociale assistentiehonden voor mensen met ASS	
5. Beyond the Benefits of Assistance Dogs: Exploring Challenges Experienced by First-Time Handlers	2019	Gravrok, J., Bendrups, D., Howell, T., & Bennett, P.	Australië	Signaalhond epilepsie, blindengeleidehonden en medische hulphond	a, b, c
6. Psychiatric Assistance Dog Use for People Living With Mental Health Disorders	2019	Lloyd, J., Johnston, L., & Lewis, J.	Australië	Psychiatrische assistentiehonden	a, b, c
7. Mobility and medical service dogs: a qualitative analysis of expectations and experiences	2020	Rodriguez, K. E., Bibbo, J., Verdon, S., & O'Haire, M. E.	Amerika	Fysieke hulphonden en medische hulphonden	a, b, c
8. The impact of service and hearing dogs on health-related quality of life and activity level: a Swedish longitudinal intervention study	2018	Lundqvist, M., Levin, L-Å., Roback, K., & Alwin, J.	Zweden	Fysieke hulphonden, signaalhonden voor mensen met een auditieve beperking, epilepsie of diabetes	a, b, c
9. A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: a pilot study	2017	Hall, S., MacMichael, J., Turner, A., & Mills, D. S.	Engeland	Fysieke hulphonden en signaalhonden voor mensen met een auditieve beperking	b, c
10. Adapting the traditional guide dog model to enable vision-impaired adolescents to thrive	2018	Gravrok, J., Howell, T., Bendrups, D., &	Australië	Blindengeleidehonden	a, b, c

		Bennett, P.			
11. Social Acknowledgments for Children with Disabilities: Effects of Service Dogs	1989	Mader, B., Hart, L. A., & Bergin, B.	Amerika	Fysieke hulphonden	b, c
12. What a Dog Can Do: Children with Autism and Therapy Dogs in Social Interaction	2010	Solomon, O.	Amerika	Psychosociale assistentiehonden voor mensen met ASS	a, b, c
13. Effect of service dogs on manual wheelchair users with spinal cord injury: A pilot study	2013	Hubert, G., Tousignant, M., Routhier, F., Corriveau, H., & Champagne, N.	Canada	Fysieke hulphonden	b, c
14. Effects of Partnerships between Adolescents with Developmental Disabilities and Service Dogs	2019	Crowe, T. K., Deitz, J. C., Winkle, M. Y., Nelson, R. A., & Woolf, J.	Amerika	Fysieke hulphond (met psychosociale en visuele taken), psychosociale assistentiehonden voor mensen met een verstandelijke beperking (waarvan 1 met auditieve taken)	a, b, c
15. Invisible disabilities, visible Service Dogs: the discrimination of Service Dog handlers	2017	Mills, M. L.	Amerika	Assistentiehonden voor zichtbare en onzichtbare beperkingen	b, c
16. The effects of service dogs on psychosocial health and wellbeing for individuals with physical disabilities or chronic conditions	2020	Rodriguez, K. E., Bibbo, J., & O'Haire, M. E.	Amerika	Fysieke hulphonden, signaalhonden voor mensen met epilepsie of diabetes en assistentiehonden voor mensen met een verstandelijke beperking	b, c

¹ De woorden 'psychosociale assistentiehonden' of 'psychiatrische assistentiehonden' hebben een dikgedrukte weergave gekregen.

Onderzoeksuitkomsten

In dit deel zijn de onderzoeksuitkomsten beschreven aan de hand van de thema's per deelvraag. De thema's zijn voor elke deelvraag eerst schematisch weergegeven. Vervolgens komen de thema's een voor een aan de orde, ondersteund door voorbeelden. Voor beide categorieën honden, 'overige hulphonden' en 'psychosociale assistentiehonden', zijn de resultaten apart weergegeven.

Voor welke jongeren is de inzet van een psychosociale assistentiehond passend?

De thema's die uit de analyse voor deze vraag zijn ontstaan zijn weergegeven in tabel 3. Om te beginnen is 'verantwoord huisdierbezit' een overkoepelend thema, dit onderwerp is in de literatuur voor zowel psychosociale assistentiehonden als overige hulphonden aan de orde gekomen. Daarnaast blijkt uit de beschikbare literatuur dat de psychosociale assistentiehond tot nu toe passend lijkt voor eigenaren met verschillende 'soorten problematiek'. Tot slot zijn de bevindingen uit de thema's 'trainingsproces' en 'uitdagingen' van belang te overwegen voorafgaand aan de aanschaf van een assistentiehond.

Tabel 3

Thematische Analyse Deelvraag a

<i>Voor welke jongeren is de inzet van een psychosociale assistentiehond passend?</i>	
Categorie	Thema's
Psychosociale assistentiehonden	Verantwoord huisdierbezit Soort problematiek
Overige hulphonden	Verantwoord huisdierbezit Trainingsproces Uitdagingen

Verantwoord huisdierbezit. Ten eerste lijkt verantwoord huisdierbezit een onderwerp van aandacht te zijn voordat een assistentiehond passend is voor iemand. Zo komt in het onderzoek van Gravrok et al. (2019a) naar voren dat schommelingen in de geestelijke gezondheid kunnen zorgen "voor welzijnsproblemen voor de hond, en een daaropvolgende behoefte aan een langere periode van rehabilitatie/herscholing" (p. 5). Daarnaast stellen

Lloyd et al. (2019) dat het noodzakelijk is dat toekomstige eigenaren van hulphonden minimaal de basis weten van de verzorging van huisdieren en begrip krijgen over hoe dieren leren.

Problematiek. Uit de literatuur blijkt dat een psychosociale assistentiehond passend is voor jongeren met verschillende problematiek. Zo spreken veel eigenaren met de classificatie autismspectrumstoornis (ASS) over een positieve invloed van de assistentiehond (Lloyd et al., 2019; Smith et al., 2021; Solomon, 2010). Daarnaast komt in het onderzoek van Lloyd et al. (2019) aan de orde dat depressie, angst, posttraumatische stressstoornis, paniekaanvallen, obsessief-compulsieve stoornis en eetstoornissen eveneens aanwezige problemen zijn bij eigenaren die positieve ervaringen hebben met hun assistentiehond. Tot slot heeft de psychosociale assistentiehond een positieve invloed in het onderzoek van Crowe et al. (2019), waar de eigenaren alle drie een divers beeld hebben met onder andere een bipolaire stoornis, dyslexie, vertragingen in de ontwikkeling en/of een verstandelijke beperking.

Trainingsproces. In een van de geselecteerde documenten over een blindengeleidehond komt aan bod dat het trainingsproces een intensief en lang proces is (Lambert, 1990). Dit kan een punt van overweging zijn voordat een assistentiehond passend is voor een jongere. Volgens Lambert is het aannemelijk dat er niet alleen maar positieve gevoelens gepaard gaan met deze periode, ondanks dat de trainingservaring aangenaam kan zijn. Het lijkt erop dat het trainingsproces kan zorgen voor wisselingen in de geestelijke gezondheid. Gravrok et al. (2019a) stellen dat fluctuaties in de geestelijke gezondheid invloed kunnen hebben op de relatie tussen de eigenaar en de hulphond. Bij een aantal participanten uit hun onderzoek heeft dit er uiteindelijk voor gezorgd dat de bekwaamheid van de hond achteruit is gegaan.

Dat een goede training wel degelijk van belang is, komt naar voren in ander onderzoek van Gravrok et al. (2019b). De meest positieve ervaringen komen van eigenaren die voorafgaand aan de plaatsing van de hulphond wekelijks training hebben gekregen met de hond. De eigenaren die geen wekelijkse training hebben ontvangen voorafgaand aan de plaatsingsperiode, hebben de eerste weken thuis met de hond vaker als veeleisend en intens ervaren.

Uitdagingen. In de literatuur staan uitdagingen beschreven die te overwegen zijn voorafgaand aan de aanschaf van een assistentiehond. Zo spreekt Lambert (1990) over een mentale uitdaging, dat mensen met een visuele beperking graag ‘normaal’ onafhankelijk zouden willen zijn, terwijl ze in de realiteit hun veiligheid moeten toevertrouwen aan een

hond. Het is volgens Lambert niet makkelijk om dit zomaar te accepteren. Bovendien noemen Gravrok et al. (2019a) enkele andere uitdagingen. Ten eerste mogelijke ziekenhuisopnames, hierbij kan/mag de hond vaak nog niet fysiek aanwezig zijn. Ten tweede onvolwassenheid bij de eigenaar door leeftijd of een cognitieve achterstand. In het geval van onvolwassenheid neemt een betrokken ouder of verzorger de zorg voor de hond vaak over. Dit is in veel gevallen noodzakelijk, maar vertraagt volgens Gravrok en collega's mogelijk wel de band tussen eigenaar en hond. Daarbij komt dat sommige eigenaren, wanneer er geen hulp nodig is bij de verzorging van de hond, moeite hebben om te voorkomen dat anderen deze zorg overnemen (Gravrok et al., 2019b). "Dit conflict heeft nog meer angst veroorzaakt en heeft de volledige integratie van de hulphond in hun leven aanzienlijk vertraagd" (p. 54). Tot slot is het meest besproken nadeel uit het onderzoek van Rodriguez et al. (2020b) de zorg en verantwoordelijkheid voor de hulphond. Andere nadelen die zij noemen, zijn de financiële kosten van het hebben van een hulphond en het gebrek aan publieke kennis over hulphonden. Volgens de literatuur kan het zijn dat door een of enkele bovengenoemde uitdagingen, een assistentiehond wellicht niet passend is voor een jongere.

Samengevat is een psychosociale assistentiehond, volgens de literatuur, passend voor jongeren met verschillende problemen, zoals ASS, een depressie of een angststoornis. Daarnaast is de hond passend als een jongere met psychosociale problemen verantwoord kan omgaan met het bezitten van een hond. Bovendien dient een jongere kennis te hebben van het intensieve trainingsproces, de mogelijk bijkomende negatieve gevoelens en enkele uitdagingen voordat bepaald wordt of een assistentiehond passend is.

In welke situaties kan een assistentiehond een bijdrage leveren aan het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen?

De thema's die uit de analyse voor deze vraag zijn ontstaan zijn weergegeven in tabel 4. De invloed op activiteiten (uitvoering van een taak of actie) en op participatie (betrokkenheid in een levenssituatie) (Vargus-Adams & Majnemer, 2014) zijn onderwerp van onderzoek geweest voor zowel de psychosociale assistentiehonden als de overige hulphonden.

Tabel 4*Thematische Analyse Deelvraag b*

<i>In welke situaties kan een assistentiehond een bijdrage leveren aan het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen?</i>	
Category	Thema's
Psychosociale assistentiehonden	Activiteiten Participatie
Overige hulphonden	Activiteiten Participatie

Activiteiten psychosociale assistentiehonden. In onderzoek van Gravrok et al. (2019c) komen verschillende activiteiten naar voren waar de psychosociale assistentiehond een positieve invloed op heeft, zoals zelfstandig taken uitvoeren in huis, naar buiten gaan en het doen aan lichaamsbeweging. In andere literatuur is beschreven dat de psychosociale assistentiehond ervoor zorgt dat de eigenaren het bed of het huis verlaten om activiteiten te gaan ondernemen (Lloyd et al., 2019). Tot slot geeft 30% van de participanten aan dat ze met de psychosociale assistentiehond meer gebruik maken van andere gezondheidsdiensten, zoals afspraken bij de huisarts of een psycholoog, omdat het vermogen verbetert om dit soort afspraken bij te wonen.

Participatie psychosociale assistentiehonden. Naast de voordelen van de invloed van een psychosociale assistentiehond op de participatie van de eigenaren, wordt er een uitdaging genoemd. Mills (2017) heeft onderzoek gedaan naar de discriminatie van mensen met hulphonden en onzichtbare problematiek ($n = 413$). In totaal geeft 52,9% van de participanten aan soms het publiek te vermijden (met een assistentiehond) vanwege ongewenste aandacht. De grootste reden hiervoor is dat de legitimiteit van de assistentiehond in twijfel wordt getrokken. Dit houdt sociale participatie tegen (Mills, 2017).

Naast deze uitdaging zijn er in verschillende onderzoeken voordelen genoemd. Zo zegt een participant in een onderzoek van Gravrok et al. (2019c) “ze moedigt mij ook aan om buiten mijn directe sociale kring te treden ... onbekend terrein is voor mij een trigger” (p. 50). Deze sociale functie komt eveneens terug in andere literatuur (Crowe et al., 2019; Lloyd et al., 2019). Crowe en collega's stellen dat assistentiehonden mogelijk kunnen zorgen voor meer sociale inclusie. Bij aanwezigheid van de hulphond hebben hun participanten meer sociale interactie gehad met andere mensen dan wanneer de hulphond niet aanwezig was.

Activiteiten overige hulphonden. Als het gaat om de invloed van een hulphond op de activiteiten van de eigenaren, worden er naast voordelen, uitdagingen benoemd. Zo stellen Rodriguez et al. (2020b) dat ongewenst gedrag van de hulphond in sociale situaties (bijvoorbeeld hyperactiviteit) en logistieke uitdagingen bij het verlaten van het huis moeilijkere aspecten zijn. Dit laatste komt overeen met onderzoek van Gravrok et al. (2019b), waarin eigenaren na ontvangst van de hulphond hebben aangegeven dat er in de eerste weken meer tijd nodig is geweest om ergens heen te gaan.

Naast deze uitdagingen zijn er in verschillende onderzoeken voordelen genoemd. Om te beginnen stellen Rodriguez et al. (2020b) dat de hulphond routine aan de dag toevoegt, onder andere door de verantwoordelijkheden die het hebben van een hulphond met zich meebrengt. Uit onderzoek van Lundqvist et al. (2018) blijkt daarnaast dat drie maanden na aanschaf van de hond de mate van fysieke activiteit en training in de vrije tijd significant verbeterd is. Eigenaren van ADL-hulphonden scoren in het onderzoek van Hall et al. (2017) bovendien significant hoger op recreatieve activiteiten dan de groep die op de wachtlijst staat voor het krijgen van een hond. Dit zijn onder andere activiteiten als lezen, muziek luisteren en leren. Rodriguez et al. (2020c) stellen tot slot dat de aanwezigheid van een hulphond de grootste impact heeft op het functioneren op het werk en/of school.

Participatie overige hulphonden. Een aantal onderzoeken laat een positieve invloed zien van de hulphond op de participatie van de eigenaren. In onderzoek van Gravrok et al. (2018) blijkt onafhankelijkheid de belangrijkste functie van de hulphond. Daarnaast komt uit een onderzoek van Rodriguez et al. (2020b) dat de hond zorgt voor vrijheid en bovendien een positieve bijdrage levert aan het vermogen om vrienden te maken en sociaal te zijn. Sociale participatie is een veelgenoemd onderwerp in het thema participatie. Zo laten Lundqvist et al. (2018) zien dat 61% van de participanten drie maanden na de aanschaf van de hulphond aangeeft meer tijd te besteden aan sociale activiteiten. In onderzoek van Hall et al. (2017) wordt geconcludeerd dat “mensen die een hulphond bezaten, inderdaad een grotere tevredenheid toonden over hun sociale contacten, deelname aan organisaties, het helpen en aanmoedigen van anderen en het bezoeken en helpen van familieleden” (p. 7). Deze bevindingen over de sociale participatie zijn eveneens beschreven in andere onderzoeken (Hubert et al., 2013; Rodriguez et al., 2020a). In de literatuur wordt gesteld dat de hulphond zorgt voor meer interactie tussen de eigenaar en andere mensen (Gravrok et al., 2018; Hubert et al., 2013; Mader et al., 1989).

Kortom, zowel psychosociale assistentiehonden als overige hulphonden kunnen er in het alledaags functioneren voor zorgen dat de eigenaren het huis verlaten om sportieve,

recreatieve en sociale activiteiten te ondernemen. Daarnaast kunnen de honden zorgen voor meer sociale participatie en onafhankelijkheid bij de eigenaren. De grootste uitdaging omtrent het alledaags functioneren heeft te maken met het gebrek aan kennis van dit soort honden bij het publiek, dit houdt in sommige gevallen de sociale participatie tegen. Bij de overige hulphonden blijken daarbij nog enkele logistieke uitdagingen aanwezig te zijn.

Op welke manier draagt een assistentiehond bij aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?

De thema's die uit de analyse voor deze vraag zijn ontstaan zijn weergegeven in tabel 5. Er wordt informatie gegeven over mogelijke uitdagingen met betrekking tot het welzijn en de positieve invloed die de hulphond kan hebben op het welzijn.

Tabel 5

Thematische Analyse Deelvraag c

<i>Op welke manier draagt een assistentiehond bij aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?</i>	
Categorie	Thema's
Psychosociale assistentiehonden	Positieve bijdrage Uitdagingen
Overige hulphonden	Positieve bijdrage Uitdagingen

Positieve bijdrage psychosociale assistentiehonden. Om te beginnen wordt het verminderen van angst en het vergroten van het gevoel van veiligheid in verschillende onderzoeken als resultaat genoemd (Crowe et al., 2019; Gravrok et al., 2019c; Lloyd et al., 2019; Smith et al., 2021; Solomon, 2010). In onderzoek van Lloyd et al. (2019) geeft 94% van de eigenaren van psychiatrische assistentiehonden ($n = 199$) aan dat een van de meest uitgevoerde taken van de hond tactiele stimulatie is, waardoor de angst bij de eigenaren vermindert. Om de angst te verminderen en het gevoel van veiligheid te vergroten noemen zij meer taken van de psychosociale assistentiehond, zoals continu lichaamscontact houden en het onderbreken van een ongewenste gedragstoestand (Lloyd et al., 2019). Tot slot blijkt uit dit onderzoek dat het gebruik van andere gezondheidszorgdiensten in 46% van de gevallen is afgenomen na aanschaf van de assistentiehond. Dit heeft te maken met verminderde

zelfmoordpogingen en minder behoefte aan ziekenhuisopnames en medicatie (Lloyd et al., 2019). Dit komt overeen met resultaten uit het onderzoek van Gravrok et al. (2019c), waarin de participanten onder andere het stoppen van zelfbeschadigend gedrag als taak van de assistentiehond noemen.

Daarnaast is het vergroten (zelf)vertrouwen een resultaat van onderzoek. Op 9 van de 10 indicatoren van *thriving* ervaren eigenaren van assistentiehonden uit onderzoek van Gravrok et al. (2019c) significant meer steun van de hond dan mensen met een gezelschapshond. Onder deze indicatoren vallen onder andere een positieve kijk op zichzelf, ontwikkeling van vaardigheden en talenten, ontdekking van zichzelf, de ontwikkeling van kernkracht en de beweging naar volledig potentieel. Gravrok en collega's stellen nog meer dat kwalitatief betere relaties tussen de eigenaren en de honden het vermogen van die persoon om te gedijen vergroten. Uit dat onderzoek blijkt dat begeleiders van assistentiehonden een significant sterkere relatie hebben met de honden dan de eigenaren van de gezelschapshonden. De sterke relatie tussen hond en eigenaar komt eveneens naar voren in het onderzoek van Solomon (2010).

Uitdagingen psychosociale assistentiehonden. De grootste uitdaging voor het welzijn van jongeren met een psychosociale assistentiehond lijkt de ontbrekende kennis van de inzet van dit soort honden bij het brede publiek. Zo stelt een participant in het onderzoek van Lloyd et al. (2019) dat het soms stressvol is om de hond mee te nemen, omdat mensen op een negatieve manier aandacht besteden aan het feit dat de hond erbij is, ondanks dat de participant de certificeringen kan laten zien. De resultaten van het onderzoek van Mills (2017) laten eveneens deze grote uitdaging voor het welzijn van de jongeren zien. In totaal geeft 76,9% van de participanten ($n = 413$) aan dat er vaak opdringere vragen worden gesteld over het gebruik van een assistentiehond. Deze ongewenste sociale aandacht zorgt voor een negatieve invloed op het welzijn van de jongeren. Daarbij komt dat jongere mensen met een hulphond meer discriminatie ervaren dan oudere mensen. Mills spreekt zelf van het onjuiste stereotype dat de jongeren te jong zijn om een beperking te hebben, waardoor mensen kunnen denken dat het jongeren zijn die proberen het systeem te misbruiken door de hond mee te nemen naar plekken waar *normale* huisdieren niet zijn toegestaan.

Positieve bijdrage overige hulphonden. Om te beginnen geeft 30% van de participanten met een hulphond ($n = 64$) in een onderzoek van Rodriguez et al. (2020b) aan dat er geen enkel nadeel is ervaren sinds de hulphond is ontvangen. Een aantal participanten die op de wachtlijst staan voor een hulphond geeft aan dat het enige probleem met hulphonden de aanschaf van een hulphond is, omdat het proces zo moeilijk is.

Een genoemd voordeel voor het welzijn is het (fysieke) gezelschap dat een hulphond biedt. Zo beschrijft een participant dat zij zich geen enkel deel van haar leven kan voorstellen zonder de hulphond (Rodriguez et al., 2020b). Het gezelschap en de vermindering van eenzaamheid is komt bovendien naar voren in ander onderzoek (Gravrok et al., 2018). Deze voordelen kunnen direct door de hond komen of indirect, omdat de hond faciliteert in sociale relaties. Dit laatste komt overeen met onderzoek van Mader et al. (1989), waaruit blijkt dat de participerende jongeren meer sociale interactie hebben als ze de hulphond bij zich hebben. Daarnaast geloven de jongeren in het onderzoek van Gravrok et al. (2018) dat de constante aanwezigheid van de hond leidt tot een hechte emotionele band. Deze emotionele band komt aan de orde in andere literatuur (Lundqvist, 2018; Rodriguez et al., 2020b). De hulphond heeft het vermogen om emotionele troost en steun te bieden en om te helpen bij angstbeheersing. Uit ander onderzoek blijkt tot slot dat het hebben van een hulphond significant wordt geassocieerd met een beter emotioneel functioneren (Rodriguez et al., 2020a). Andere aspecten van welzijn waar de hulphond een positieve bijdrage aan levert is het zelfvertrouwen en de veiligheid. Dit is in verschillende onderzoeken genoemd (Lambert, 1990; Rodriguez et al., 2020b).

Uitdagingen overige hulphonden. De ongewenste afhankelijkheid, de veiligheid toevertrouwen aan een hond, de institutionele omgeving van het trainingsproces, de druk en spanning van het wel of niet halen van de training en de valkuilen van de eerste weken alleen thuis met de hond zijn uitdagingen die Lambert (1990) noemt. Zoals eerder beschreven blijkt uit onderzoek van Gravrok et al. (2019b) dat de eigenaren de eerste weken thuis met de hond als moeilijker hebben ervaren dan verwacht. Het implementeren en handhaven van de regels, het gedrag van de hond en de overname van de controle over de hulphond door bijvoorbeeld ouders zijn uitdagingen. Een maand na aanschaf van de hulphond blijken deze problemen al wel minder aanwezig te zijn. In ander onderzoek van Gravrok et al. (2019a) stellen zij dat de complexiteit en stabiliteit van de medische aandoening van de participanten en de aan- of afwezigheid van geestelijke gezondheidsproblemen bij de participanten van invloed is op de totale voordelen van de hulphond op het welzijn. Tot slot zijn er vanuit eigenaren van hulphonden zorgen over de toegang van de hond in bepaalde openbare ruimten en het gebrek aan kennis over dit onderwerp bij mensen die geen hulphond hebben (Rodriguez, 2020b).

Samengevat dragen assistentiehonden op zowel een positieve, als negatieve manier bij aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen. De negatieve bijdrage komt bij psychosociale assistentiehonden voornamelijk door het ontbreken van kennis van dit soort honden bij het brede publiek en de soms daaropvolgende discriminatie. Bij overige

hulphonden liggen de uitdagingen bij het trainingsproces, de valkuilen van de eerste weken thuis met de hond en de complexiteit van de medische aandoeningen van de eigenaren. Naast deze uitdagingen levert de psychosociale assistentiehond een positieve bijdrage aan het welzijn van de jongere door angst te verminderen en het gevoel van veiligheid en zelfvertrouwen te vergroten. Voor overige hulphonden zijn soortgelijke voordelen beschreven.

Kwaliteit onderzoeksmethodologie

In tabel 2 staan de resultaten van de uitgevoerde MMAT voor elk geselecteerd onderzoek. De bijhorende vragen zijn terug te vinden in het DEF in bijlage A. Wanneer er een '0' in de tabel is weergegeven, betekent dit dat de vraag beantwoord is met 'nee', wanneer er een '1' in de tabel is weergegeven, betekent dit dat de vraag beantwoord is met 'ja' en wanneer er een '2' in de tabel is weergegeven, betekent dit dat de vraag beantwoord is met 'kan niet uit de beschikbare gegevens opgemaakt worden'. Hoe meer vragen zijn beantwoord met 'ja' (1), hoe beter de kwaliteit van de methodologie van het onderzoek is.

Bij twee onderzoeken is de MMAT niet verder ingevuld dan de screeningsvragen. Bij deze documenten zijn er geen onderzoeksvragen of onderzoeksdoelen benoemd. De onderzoeken die volledig voldoen aan de criteria van een gedegen empirisch onderzoek zijn enkel kwalitatieve onderzoeken. Bij de kwantitatieve niet-gerandomiseerde methodiek is er niet genoeg rekening gehouden met verstorende factoren en in een enkel geval is de doelgroep niet representatief voor de beoogde doelpopulatie. Bij de kwantitatieve beschrijvende methodiek is de kans op participatiebias sterk aanwezig. Daarnaast is bij deze methodiek de doelgroep niet bij elk onderzoek representatief voor de beoogde doelpopulatie. De onderzoeken met gemengde methoden (zowel kwalitatief als kwantitatief) voldoen niet aan de criteria van een gedegen empirisch onderzoek om een van bovenstaande redenen of omdat de eventuele verschillen tussen kwantitatief en kwalitatief verzamelde data niet of onduidelijk zijn beschreven.

Tabel 6

Resultaten MMAT 2018

Onderzoek	Criteria van de 'Mixed Methods Appraisal Tool' (MMAT 2018)																											
	S1	S2	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	
Lambert, 1990	0	2																										
Gravrok, 2019b	1	1	1	1	1	1	1																					
Smith, 2021	0	2																										
Gravrok, 2019c	1	1	1	1	1	1	1											1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	
Gravrok 2019a	1	1	1	1	1	1	1																					
Lloyd, 2019	1	1	1	1	1	0	1											1	1	1	0	1	1	1	1	2	0	
Rodriguez, 2020b	1	1	1	1	1	1	1																					
Lundqvist, 2018	1	1	1	1	1	1	1						1	1	1	0	1							1	1	1	2	0
Hall, 2017	1	1																1	1	1	0	1						
Gravrok, 2018	1	1	1	1	1	1	1																					
Mader, 1989	1	1											1	1	1	0	1											
Solomon, 2010	1	1	1	1	1	1	1																					
Hubert, 2013	1	1											0	1	1	0	1											
Crowe, 2019	1	1							0	1	1	0	1															
Mills, 2017	1	1																1	0	1	1	1						
Rodriguez, 2020a	1	1																1	0	1	0	1						

Conclusie en discussie

Dit systematische literatuuronderzoek heeft de huidige stand van onderzoek naar de invloed van assistentiehonden op jongeren met psychosociale problemen onderzocht. De kwaliteit van de methodologie van de geselecteerde literatuur is bovendien beoordeeld. Dit literatuuronderzoek heeft een totale selectie van 16 artikelen uit 5 databanken. De onderzoeken zijn gepubliceerd over een periode van 32 jaar en uitgevoerd in 5 verschillende landen. Als het gaat over de psychosociale invloed van de hond is er onderzoek gedaan naar verschillende soorten honden zoals signaalhonden, blindengeleidehonden, fysieke hulphonden en psychosociale en psychiatrische assistentiehonden.

Allereerst komt er in de literatuur een aantal aspecten aan de orde die van belang zijn te overwegen voordat een psychosociale assistentiehond passend is voor een jongere. Zo is een psychosociale assistentiehond passend voor jongeren die verantwoord kunnen omgaan met het bezitten van een (huis)dier. Het belang hiervan staat in eerder onderzoek centraal (Serpell et al., 2010; Shubert, 2012). Er kunnen bijvoorbeeld problemen ontstaan omdat eigenaren onrealistische verwachtingen hebben van de hulphonden of er is bij de eigenaar dusdanig weinig kennis aanwezig over honden dat de behoeften van de honden over het hoofd worden gezien (Serpell et al., 2010). Het is noodzakelijk om het spanningsveld tussen de belangen van de hulphond en de eigenaar te blijven monitoren, voordat hier conflicten in gaan ontstaan (Shubert, 2012).

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat het trainingsproces erg intensief is. Dit kan tijdelijk zorgen voor negatieve gevoelens. Het is van belang om een inschatting te maken of een jongere hiertegen kan. Vooral omdat blijkt dat de bekwaamheid van de hond achteruitgaat als deze negatieve gevoelens veel voorkomen (Gravrok et al., 2019a). Deze inschatting dient ook gemaakt te worden wanneer er gekeken wordt naar de mate van (on)volwassenheid van de jongere, aangezien de onvolwassenheid van de eigenaar een genoemde uitdaging is in de ontwikkeling van de band tussen de hond en eigenaar. Dit is in overeenstemming met ander onderzoek, waaruit blijkt dat kinderen honger en verwondingen bij dieren vaak kunnen herkennen, maar voor het signaleren van andere behoeften van de dieren is hulp nodig van ouders/verzorgers (Muldoon et al., 2016). Wanneer de behoeften van de assistentiehond niet duidelijk door de eigenaar worden gesignaleerd, kan dit de band tussen beide verzwakken. Er wordt geadviseerd om een inventarisatie te maken van dit soort mogelijke uitdagingen, voordat een jongere het trainingsproces met de hond ingaat.

Tot slot blijkt uit de literatuur dat de psychosociale assistentiehond passend is voor jongeren met verschillende problematiek. Er zijn positieve bevindingen voor onder andere jongeren met de classificatie ASS, een depressie of depressieve gevoelens, angst, een posttraumatische stressstoornis, paniekaanvallen, een obsessief-compulsieve stoornis, eetstoornissen, een bipolaire stoornis, dyslexie, vertragingen in de ontwikkeling en/of een verstandelijke beperking.

Ten tweede komt in de literatuur aan de orde in welke situaties een assistentiehond een bijdrage kan leveren aan het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen. Een negatieve bijdrage aan het alledaags functioneren kan voortkomen uit ongewenst gedrag van de hond in sociale situaties, logistieke uitdagingen bij het verlaten van het huis en het gebrek aan kennis bij en voorlichting van het publiek. In het geval van een psychosociale assistentiehond speelt de discriminatie van mensen met deze honden en de onzichtbare problematiek een rol.

Volgens Tsang et al. (2023) hebben deze discriminatie en het gebrek aan kennis bij het brede publiek onder andere te maken met het gebrek aan een nationaal consistente aanpak als het gaat om hulpdieren. Andere uitdagingen die in dit onderzoek genoemd zijn, zoals de beperkte toegang van assistentiehonden op sommige openbare plekken, vallen volgens hen eveneens onder dit grotere probleem. Zelfs de nationale financieringsverschillen met betrekking tot hulpdieren, een van de belangrijke aanleidingen van dit onderzoek, kunnen volgens Tsang en collega's mede een oorzaak zijn van de discriminatie. De inconsistenties in financiering en regelgeving zorgen wellicht voor verwarring bij het brede publiek. Aangezien deze problemen aan de orde zijn gekomen bij elk van de deelvragen, lijkt het erop dat er in overeenstemming met Tsang en collega's gesteld kan worden dat het van belang is te kijken naar een nationaal consistentere aanpak als het gaat om hulphonden.

Echter, naast deze negatieve bijdrage op het alledaags functioneren, spreekt divers onderzoek van de positieve bijdrage van de hond op het alledaags functioneren. De hulphond verbetert onder andere het functioneren op het werk of de school. Aangezien het onderwijs een van de drie domeinen is waar psychosociale problemen het vaakst tot uiting komen (Ezpelata et al., 2001), kan de assistentiehond er wellicht voor zorgen dat de problemen op dit gebied verminderen. De assistentiehond zorgt in het alledaags functioneren daarnaast voor onafhankelijkheid, vrijheid en is medeverantwoordelijk voor een groot deel van de sociale participatie van de eigenaren. Naast het onderwijs, komen de psychosociale problemen het vaakst tot uiting bij de ouders en leeftijdsgenoten (Ezpalata et al., 2001). Het lijkt erop dat assistentiehonden deze problemen eveneens kunnen verminderen.

Ten derde is in dit onderzoek gekeken naar de bijdrage van een assistentiehond aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen. Een uitdaging met betrekking tot het welzijn van deze jongeren is het intensieve trainingsproces en eventueel bijkomende negatieve gevoelens. Een intensief trainingsproces kan daarentegen wel de kans op veel uitdagingen in de eerste weken thuis met de hond verkleinen, wat weer voor een beter welzijn zou kunnen zorgen. Een andere grote uitdaging voor het welzijn van de jongeren is de eerdergenoemde ontbrekende kennis van de inzet van dit soort honden bij het brede publiek. De discriminatie van jongeren met psychosociale assistentiehonden kan zorgen voor grote uitdagingen met betrekking tot hun welzijn. Mentale stoornissen kunnen al een onderliggende factor zijn van psychosociale problemen (Rapee et al., 2012) en deze discriminatie zou een extra risicofactor kunnen zijn voor het ontstaan van deze stoornissen.

In tegenstelling tot deze uitdagingen, blijkt uit veel literatuur dat de assistentiehond een grote positieve bijdrage levert aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen. Een psychosociale assistentiehond vermindert eenzaamheid, faciliteert in sociale relaties, biedt emotionele troost en steun, helpt bij angstbeheersing, verbetert het zelfvertrouwen en vergroot het gevoel van veiligheid. Mentale stoornissen kunnen ontstaan uit een opeenstapeling van lichte psychosociale problemen (Van Os, 2013), het lijkt erop dat psychosociale assistentiehonden een aantal van deze problemen kunnen verminderen.

Er moet tot slot opgemerkt worden dat de methodologische kwaliteit van de geselecteerde literatuur gevarieerd is. Zo zijn er twee documenten waar geen duidelijk onderzoeksdoel aanwezig is. Opvallend is dat de onderzoeken die volledig voldoen aan de criteria van een gedegen empirisch onderzoek enkel kwalitatieve onderzoeken zijn. Bij de onderzoeken die niet volledig voldoen aan deze criteria wordt er onder andere niet genoeg rekening gehouden met verstorende factoren, is de doelgroep niet altijd representatief voor de beoogde doelpopulatie, is de kans op participatiebias sterk aanwezig of de eventuele verschillen tussen kwantitatieve en kwalitatieve verzamelde data worden niet of onduidelijk beschreven in onderzoeken met gemengde methoden. Deze bevindingen zijn gedeeltelijk in overeenstemming met het literatuuronderzoek van Rodriguez et al. (2020c), waarin er eveneens methodologische zwakheden zijn gevonden bij kwantitatieve onderzoeken. Echter, inhoudelijk is er met behulp van andere criteria beoordeeld.

Sterke punten en beperkingen

Een sterk punt van dit onderzoek is dat er is gezocht in vijf databanken, variërend van brede databanken naar specifiekere. Daarnaast zijn twee van de drie deelvragen gebaseerd op theoretische modellen of bestaande literatuur. Het alledaags functioneren is gebaseerd op twee componenten uit het model '*International Classification of Functioning, Disability and Health for Children and Youth (ICF-CY)*', namelijk participatie en activiteit (Vargus-Adams & Majnemer, 2014). De deelvraag over het welzijn is gebaseerd op literatuur die stelt dat psychosociale problematiek een voorspeller is van mentale stoornissen (McGorry & Van Os, 2013; Van Os, 2013; Wigman et al., 2013), of dat mentale stoornissen een onderliggende factor kunnen zijn van psychosociale problematiek (Rapee et al., 2012). Tot slot zijn de zoektermen uiteindelijk vrij breed gebleken, dit heeft er wel voor gezorgd dat er met enige zekerheid gezegd kan worden dat alle relevante literatuur uit de databanken geselecteerd en geanalyseerd is.

Dit onderzoek heeft daarnaast enkele beperkingen. Ten eerste hebben de zoektermen gezorgd voor een grote eerste selectie literatuur, namelijk 3.896 documenten. Met de combinatie zoektermen die is gebruikt zijn veel onderzoeken naar voren gekomen die niet relevant zijn gebleken. Dit blijkt uit het feit dat er na de eerste screening slechts 106 documenten zijn overgebleven. Wanneer de zoektermen voor eventueel vervolgonderzoek nogmaals gebruikt worden, dienen deze nog specifiek gemaakt te worden, desnoods tijdens het zoekproces (Bramer et al., 2018). Er is, vanwege de tijd, in dit onderzoek niet gekozen voor het specificeren van de zoektermen tijdens het zoekproces, omdat het zoekproces dan opnieuw uitgevoerd zou moeten worden. In een vervolgonderzoek bespaart deze specificatie tijd.

Een tweede beperking van dit onderzoek is dat in niet alle geselecteerde onderzoeken de jongeren als doelgroep apart zijn geanalyseerd. In alle geselecteerde onderzoeken zijn jongeren onderdeel geweest van de steekproef, maar in meerdere onderzoeken zijn mensen van hogere leeftijden eveneens meegenomen in deze steekproef. Wanneer in de onderzoeken de data van de jongeren apart zijn geanalyseerd, zijn enkel de gegevens van de jongeren meegenomen in dit onderzoek. Wanneer er geen onderscheid in leeftijd is gemaakt, zijn in dit onderzoek de resultaten van de gehele steekproef meegenomen in de dataverzameling. Deze beperking geldt eveneens voor de soort hond. In sommige onderzoeken zijn de resultaten van bijvoorbeeld signaalhonden en psychosociale assistentiehonden samen geanalyseerd. Wanneer in de analyse van de data geen onderscheid is gemaakt tussen de verschillende

soorten honden, is ervoor gekozen om in dit onderzoek alle soorten honden mee te nemen in de dataverzameling. Deze beperking heeft ertoe geleid dat er bij de dataverzameling gegevens zitten van volwassenen en andere soorten hulphonden. Het is onbekend of de data van volwassenen geldt voor jongeren. De data voor andere soorten honden lijkt nuttige informatie te zijn als het gaat om de aanschaf van een psychosociale assistentiehond, omdat bevindingen overeenkomen.

Tot slot is de derde beperking het aanwezige risico op zelfselectiebias. Bijna alle literatuur die is geselecteerd voor dit onderzoek bevat participanten met een hulphond die zich vrijwillig hebben aangemeld voor deelname aan onderzoek. Het zou kunnen zijn dat dit tot vertekende data heeft geleid, omdat deze mensen wellicht al positiever tegen de hulp en de invloed van de hond aan hebben gekeken dan mensen die niet mee willen werken aan onderzoek. De aanwezigheid van deze vertekening is een bedreiging voor de interne validiteit van dit onderzoek (Tripepi et al., 2010).

Aanbevelingen

Een eerste aanbeveling voor vervolgonderzoek is het empirisch in kaart brengen van het verschil tussen normale gezelschapshonden en opgeleide psychosociale assistentiehonden. Gravrok et al. (2019c) laten in een onderzoek zien dat mensen met een beperking significant meer steun hebben ervaren van opgeleide hulphonden dan van gezelschapshonden. In ander onderzoek wordt daarentegen gesproken over het positieve effect dat *normale* gezelschapshonden hebben op jongeren met verschillende problematiek (Atherton et al., 2022; Dominick et al., 2020; Gadowski et al., 2022; Hull et al., 2022; McDonald et al., 2021). Om de effectiviteit en de noodzaak van psychosociale assistentiehonden aan te tonen, kan het van belang zijn om deze effectiviteit te onderzoeken tegenover het effect dat normale gezelschapshonden hebben op jongeren met dezelfde problematiek.

Een tweede aanbeveling is onderzoek te doen naar het opleiden van bestaande gezelschapshonden. Uit onderzoek van Lloyd et al. (2019) blijkt dat het ras van de hond en door wie de hond is opgeleid (gedeeltelijk, volledig of helemaal niet door een trainingsinstantie) niet van belang is voor de werkzaamheid van de hond op het functioneren van mensen met psychosociale problematiek. Dit is interessant, omdat zij dus suggereren dat een intensieve, lange trainingsperiode bij een opleidingsinstantie niet nodig is. Een gedeelte

van die participanten heeft hun eigen gezelschapshond opgeleid als hulphond. Meer onderzoek wordt geadviseerd om hier gedegen uitspraken over te kunnen doen.

Tot slot laat de huidige stand van onderzoek veelbelovende resultaten zien voor de psychosociale assistentiehond, maar meer onderzoek is noodzakelijk om de effectiviteit van deze honden voor jongeren met psychosociale problematiek te bevestigen. Uit vijf databanken zijn slechts zes onderzoeken naar voren gekomen die specifiek psychosociale of psychiatrische assistentiehonden voor jongeren als onderzoeksonderwerp hebben. De doelgroep is dusdanig heterogeen, dat verwacht wordt dat de resultaten van onderzoek met volwassenen of andere soorten hulphonden niet een op een over te nemen zijn voor jongeren met psychosociale problematiek.

Literatuurlijst

- Atherton, G., Edisbury, E., Piovesan, A., & Cross, L. (2022). 'They ask no questions and pass no criticism': A mixed-methods study exploring pet ownership in autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53, 3280-3294. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05622-y>
- Beck, L., & Madresh, E. A. (2008). Romantic Partners and Four-Legged Friends: An Extension of Attachment Theory to Relationships with Pets. *Anthrozoös*, 21(1). <https://doi.org/10.2752/089279308X274056>
- Bergen-Cico, D., Smith, Y., Wolford, K., Gooley, C., Hannon, K., Woodruff, R., Spicer, M., & Gump, B. (2018). Dog Ownership and Training Reduces Post-Traumatic Stress Symptoms and Increases Self-Compassion Among Veterans: Results of a Longitudinal Control Study. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 24(12), 1166-1175. <https://doi.org/10.1089/acm.2018.0179>
- Crowe, T. K., Deitz, J. C., Winkle, M. Y., Nelson, R. A., & Woolf, J. (2019). Effects of Partnerships between Adolescents with Developmental Disabilities and Service Dogs. *The Open Journal of Occupational Therapy*, 7(1). <https://doi.org/10.15453/2168-6408.1520>
- Dominick, W., Walenski-Geml, A., & Taku, K. (2020). Associations Between Pet Ownership, Posttraumatic Growth, and Stress Symptoms in Adolescents. *Anthrozoös*, 33(4), 547-560. <https://doi.org/10.1080/08927936.2020.1771059>
- Dunn, D. S. (2016). Teaching About Psychosocial Aspects of Disability: Emphasizing Person-Environment Relations. *Teaching of Psychology*, 43(3), 255-262. <https://doi.org/10.1177/0098628316649492>
- Ezpeleta, L., Keeler, G., Erkanli, A., Costello, E. J., & Angold, A. (2001). Epidemiology of psychiatric disability in childhood and adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(7), 901-914. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00786>

- Fabiano, G. A., & Pelham, W. E. (2016). Impairment in Children. In S. Goldstein & J. A. Naglieri (Red.), *Assessing Impairment* (pp. 71-89). New York: Springer.
- Feeney, B. C., & Collins, N. L. (2015). New Look at Social Support: A Theoretical Perspective on Thriving through Relationships. *Personality and Social Psychology Review, 19*(2), 113-147. <https://doi.org/10.1177/1088868314544222>
- Gadomski, A., Scribani, M. B., Tallman, N., Krupa, N., Jenkins, P., & Wissow, L. S. (2022). Impact of pet dog or cat exposure during childhood on mental illness during adolescence: a cohort study. *BMC Pediatrics, 22*, 572. <https://doi.org/10.1186/s12887-022-03636-0>
- Gravrok, J., Bendrups, D., Howell, T., & Bennett, P. (2019a). Beyond the Benefits of Assistance Dogs: Exploring Challenges Experienced by First-Time Handlers. *Animals, 9*(5), 203. <https://doi.org/10.3390/ani9050203>
- Gravrok, J., Bendrups, D., Howell, T., & Bennett, P. (2019b). The experience of acquiring an assistance dog: examination of the transition process for first-time handlers. *Disability and Rehabilitation, 43*(1), 49-59. <https://doi.org/10.1080/09638288.2019.1615561>
- Gravrok, J., Howell, T., Bendrups, D., & Bennett, P. (2018). Adapting the traditional guide dog model to enable vision-impaired adolescents to thrive. *Journal of Veterinary Behavior, 24*, 19-26. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2018.01.003>
- Gravrok, J., Howell, T., Bendrups, D., & Bennett, P. (2019c). Thriving through relationships: assistance dogs' and companion dogs' perceived ability to contribute to thriving in individuals with and without a disability. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology, 15*(1), 45-53. <https://doi.org/10.1080/17483107.2018.1513574>
- Hall, S. S., MacMichael, J., Turner, A., & Mills, D. S. (2017). A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: a pilot study. *Health and Quality of Life outcomes, 15*(1), 59. <https://doi.org/10.1186/s12955-017-0640-x>

- Hong, Q. N., Pluye, P., Fàbregues, S., Bartlett, G., Boardman, F., Cargo, M., Dagenais, P., Gagnon, M.-P., Griffiths, F., Nicolau, B., O’Cathain, A., Rousseau, M.-C., & Vedel, I. (2018). Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT), version 2018. Registration of Copyright (#1148552), Canadian Intellectual Property Office, Industry Canada.
- Hubert, G., Tousignant, M., Routhier, F., Corriveau, H., & Champagne, N. (2013). Effect of service dogs on manual wheelchair users with spinal cord injury: A pilot study. *The Journal of Rehabilitation Research and Development*, 50(3), 341-350.
<https://doi.org/10.1682/jrrd.2011.07.0124>
- Hull, K., Guarneri-White, M., & Jensen-Campbell, L. A. (2022). Canine Comfort: The Protective Effects of Dog Ownership and Support for Victimized Adolescents. *Anthrozoös*, 35(4), 577-600. <https://doi.org/10.1080/08927936.2022.2027092>
- Hulphond Nederland. (z.d.). *Veelgestelde vragen*. Geraadpleegd op 6 oktober 2023, van <https://www.hulphond.nl/contact/veelgestelde-vragen-2/>
- Kruger, K. A., & Serpell, J. A. (2006). Animal-Assisted Interventions in Mental Health: Definitions and Theoretical Foundations. In A. H. Fine (Red.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practise* (2nd edition, pp. 21-38). Academic Press.
- Lambert, R. M. (1990). Some Thoughts about Acquiring and Learning to Use a Dog Guide. *RE:view*, 22(3), 151-158. Geraadpleegd op 20 november 2023, van <https://web-s-ebscohost-com.proxy-ub.rug.nl/ehost/detail/detail?vid=3&sid=421cec39-72d9-4e82-89fa-8d68a37cc8fa%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbG12ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=EJ418363&db=eric>
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrical Journal*, 33(1), 159-174.
<https://doi.org/10.2307/2529310>

- Lloyd, J., Johnston, L., & Lewis, J. (2019). Psychiatric Assistance Dog Use for People Living With Mental Health Disorders. *Frontiers in Veterinary Science*, 6(166).
<https://doi.org/10.3389/fvets.2019.00166>
- Lundqvist, M., Levin, L.-Å., Roback, K., & Alwin, J. (2018). The impact of service and hearing dogs on health-related quality of life and activity level: a Swedish longitudinal intervention study. *BMC Health Services Research*, 18(1), 497.
<https://doi.org/10.1186/s12913-018-3014-0>
- Mader, B., Hart, L. A., & Bergin, B. (1989). Social acknowledgments for children with disabilities: effects of service dogs. *Child development*, 60(6), 1529-1534.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1989.tb04023.x>
- McDonald, S. E., Matijczak, A., & Kattari, S. K. (2021). “He was like, my ride or die”: Sexual and Gender Minority Emerging Adults’ Perspectives on Living With Pets During the Transition to Adulthood. *Emerging Adulthood*, 10(4), 1008-1025.
<https://doi.org/10.1177/21676968211025340>
- McGorry, P., & Van Os, J. (2013). Redeeming diagnosis in psychiatry: timing versus specificity. *The Lancet*, 381(9863), 343-345. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)61268-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)61268-9)
- Meijering, J., Tobi, H., & Kampen, J. (2021). Systematisch literatuuronderzoek. In P. Scheepers, & H. Tobi (Reds.), *Onderzoeksmethoden* (pp. 345-369). Boom.
- Mills, M. L. (2017). Invisible disabilities, visible Service Dogs: the discrimination of Service Dog handlers. *Disability & Society*, 32(5), 635-656.
<https://doi.org/10.1080/09687599.2017.1307718>
- O’Leary, V. E. (1998). Strength in the Face of Adversity: Individual and Social Thriving. *Journal of Social Issues*, 54(2), 425-246. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1998.tb01228.x>

- Ouzzani, M., Hammady, H., Fedorowicz, Z., & Elmagarmid, A. (2016). Rayyan—a web and mobile app for systematic reviews. *Systematic Reviews*, 5(210).
<https://doi.org/10.1186/s13643-016-0384-4>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., . . . Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372(71).
<https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Rahman, M. A., Kundu, S., Christopher, E., Ahinkorah, B. O., Okyere, J., Uddin, R., & Mahumud, R. A. (2023). Emerging burdens of adolescent psychosocial health problems: a population-based study of 202 040 adolescents from 68 countries. *BJPsych Open*, 9(6), e188. <https://doi.org/10.1192/bjo.2023.583>
- Rapee, R. M., Bögels, S. M., Van der Sluis, C. M., Craske, M. G., & Ollendick, T. (2012). Annual Research Review: Conceptualising Functional Impairment in Children and Adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(5), 454-468.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02479.x>
- Rodriguez, K. E., Bibbo, J., & O’Haire, M. E. (2020a). The effects of service dogs on psychosocial health and wellbeing for individuals with physical disabilities or chronic conditions. *Disability and Rehabilitation*, 42(10), 1350-1358.
<https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1524520>
- Rodriguez, K. E., Bibbo, J., Verdon, S., & O’Haire, M. E. (2020b). Mobility and medical service dogs: a qualitative analysis of expectations and experiences. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 15(5), 499-509.
<https://doi.org/10.1080/17483107.2019.1587015>
- Rodriguez, K. E., Greer, J., Yacilla, J. K., Beck, A. M., & O’Haire, M. E. (2020c). The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review. *PLOS ONE*, 15(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243302>

- Serpell, J. A., Coppinger, R., Fine, A., & Peralta, J. M. (2010). Welfare Considerations in Therapy and Assistance Animals. In A. H. Fine (Red.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice* (3rd edition, pp. 481-503). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-381453-1.10023-6>
- Shubert, J. (2012). Dogs and human health/mental health: from the pleasure of their company to the benefits of their assistance. *U.S. Army Medical Department Journal*, 21-29.
Geraadpleegd op 5 november 2023, van
https://habricentral.org/resources/682/download/shubert-dogs_and_human_health_.pdf
- Smith, C. L., Marmolejo Pizarro, J. L., & Blaise, B. J. (2021). Who let the dog in? *Pediatric Anesthesia*, Dec;31(12), 1377-1378. <https://doi.org/10.1111/pan.14306>
- Solomon, O. (2010). What a Dog Can Do: Children with Autism and Therapy Dogs in Social Interaction. *Ethos*, 38(1), 143-166. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1352.2010.01085.x>
- Tedeschi, P., Fine, A. H., & Helgeson, J. I. (2010). Assistance animals: their evolving role in psychiatric service applications. In A. H. Fine (Red.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice* (3rd edition, pp. 421-438). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/C2009-0-01976-X>
- Tripepi, G., Jager, K. J., Dekker, F. W., & Zoccali, C. (2010). Selection Bias and Information Bias in Clinical Research. *Nephron Clinical Practice*, 115(2), c94-c99.
<https://doi.org/10.1159/000312871>
- Tsang, M. C. C., Bould, E., Lalor, A., & Callaway, L. (2023). 'Community members aren't aware that assistance animals come in all shapes and sizes, and help people with all kinds of disabilities' – Experiences of using assistance animals within community living in Australia. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 18(6), 942-952. <https://doi.org/10.1080/17483107.2021.1938709>

- Van Os, J. (2013). The Dynamics of Subthreshold Psychopathology: Implications for Diagnosis and Treatment [Redactioneel]. *American Journal of Psychiatry*, 170(7), 695-698. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2013.13040474>
- Vargus-Adams, J. N., & Majnemer, A. (2014). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) as a framework for change: revolutionizing rehabilitation. *Journal of Child Neurology*, 29(8), 1030-1035. <https://doi.org/10.1177/0883073814533595>
- Vink, A. (2023, 10 maart). *De hulphond: Wmo of zorgverzekeraar?* Stimulansz. Geraadpleegd op 6 oktober 2023, van <https://www.stimulansz.nl/hulphond-wmo-zorgverzekeraar/#:~:text=Een%20hulphond%20valt%20niet%20onder,vanuit%20de%20Zvw%20in%20aanmerking>
- Wigman, J. T. W., Van Os, J., Thiery, E., Derom, C., Collip, D., Jacobs, N., & Wichers, M. (2013). Psychiatric Diagnosis Revisited: Towards a System of Staging and Profiling Combining Nomothetic and Idiographic Parameters of Momentary Mental States. *PLOS ONE*, 8(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0059559>

Bijlage A

Data Extractie Formulier

Systematische literatuurstudie: De huidige stand van onderzoek naar de invloed van assistentiehonden op het alledaags functioneren en het welzijn van jongeren met psychosociale problemen

De gegevens zijn overzichtelijk bijgehouden in een Excel-bestand.

Algemene gegevens

Titel

Jaar van publicatie

Auteur(s)

Land waar het onderzoek is uitgevoerd

Over wat voor soort hulphond geeft het onderzoek informatie

Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) Version 2018 (Hong et al., 2018)

Category of study designs	Methodological quality criteria	Responses			
		Y e s	N o	Can 't tell	Comm ents
Screening questions (for all types)	S1. Are there clear research questions? S2. Do the collected data allow to address the research questions? <i>Further appraisal may not be feasible or appropriate when the answer is 'No' or 'Can't tell' to one or both screening questions.</i>				
1. Qualitative	1.1. Is the qualitative approach appropriate to answer the research question? 1.2. Are the qualitative data collection methods adequate to address the research question? 1.3. Are the findings adequately derived from the data? 1.4. Is the interpretation of results sufficiently substantiated by data?				

	1.5. Is there coherence between qualitative data sources, collection, analysis and interpretation?
2.	2.1. Is randomization appropriately performed?
Quantitative	2.2. Are the groups comparable at baseline?
e	2.3. Are there complete outcome data?
randomized	2.4. Are outcome assessors blinded to the intervention provided?
controlled	2.5. Did the participants adhere to the assigned trials?
2.	3.1. Are the participants representative of the target population?
Quantitative	3.2. Are measurements appropriate regarding both the outcome and intervention (or exposure)?
e non-	3.3. Are there complete outcome data?
randomized	3.4. Are the confounders accounted for in the design and analysis?
3.	3.5. During the study period, is the intervention administered (or exposure occurred) as intended?
4.	4.1. Is the sampling strategy relevant to address the research question?
Quantitative	4.2. Is the sample representative of the target population?
e	4.3. Are the measurements appropriate?
descriptive	4.4. Is the risk of nonresponse bias low?
	4.5. Is the statistical analysis appropriate to answer the research question?
5. Mixed	5.1. Is there an adequate rationale for using a mixed methods design to address the research question?
methods	5.2. Are the different components of the study effectively integrated to answer the research question?
	5.3. Are the outputs of the integration of qualitative and quantitative components adequately interpreted?

5.4. Are divergences and inconsistencies between quantitative and qualitative results adequately addressed?

5.5. Do the different components of the study adhere to the quality criteria of each tradition of the methods involved?

Deelvragen

---

1. Voor welke jongeren is, volgens de literatuur, de inzet van een psychosociale assistentiehond passend?

---

2. In welke situaties kan een assistentiehond, volgens eerder onderzoek, een bijdrage leveren aan het alledaags functioneren van jongeren met psychosociale problemen?

---

3. Op welke manier draagt een assistentiehond, volgens eerder onderzoek, bij aan het welzijn van jongeren met psychosociale problemen?

Over welke deelvraag/deelvragen geeft het onderzoek informatie (1/2/3):

Bijlage B

Excel bestand overzicht dataverzameling

<file:///Users/marionbroring/Library/Mobile>

[Documents/com~apple~CloudDocs/MASTER/Thesis/Data Extractie Formulier \(DEF\).xlsx](#)